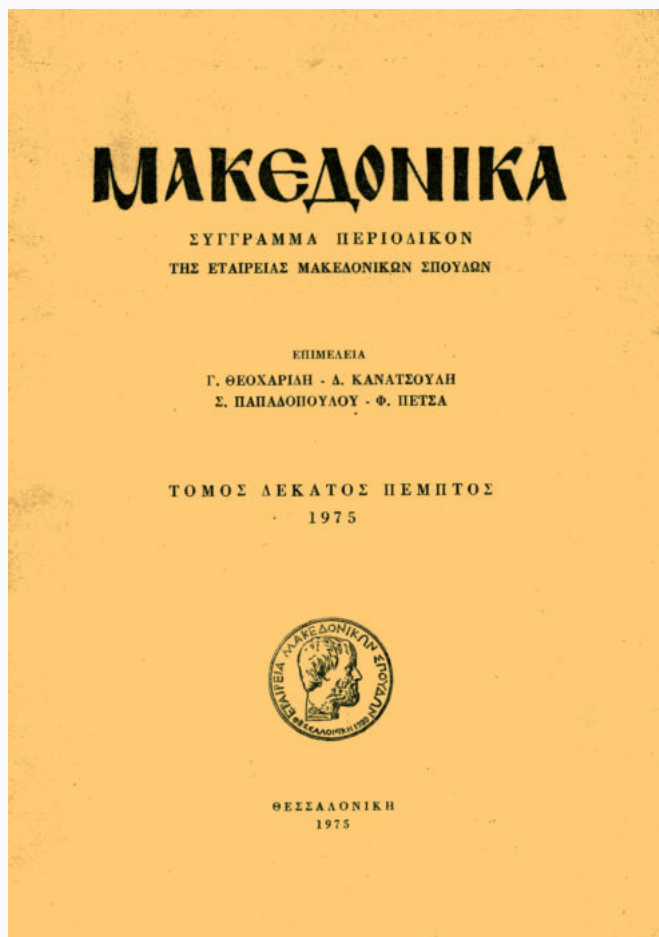

Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά το 1821

Γεώργιος Α. Σιορόκας

doi: [10.12681/makedonika.626](https://doi.org/10.12681/makedonika.626)

Copyright © 2014, Γεώργιος Α. Σιορόκας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σιορόκας Γ. Α. (1975). Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στη Μακεδονία πριν και μετά το 1821. *Μακεδονικά*, 15(1), 414–416. <https://doi.org/10.12681/makedonika.626>

Γενικά, θά είχαμε νά παρατηρήσουμε ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ κ. Χιονίδη, παρά τίς συγγνω-
στές, τεχνικές κυρίως, ἀτέλειες τοῦ μὴ εἰδικοῦ, πετυχαίνει τοὺς στόχους τῆς μὲ τὸ παρα-
πάνω. Χωρὶς βέβαια νά ἐξαντλῇ τὸ θέμα, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγρ. παραδέχεται
(σ. 49), ἀποτελεῖ σημαντικότερη συμβολή στὴ μελέτη τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821-22 στὸν
"Ὀλυμπο καὶ παρέχει πολὺτιμα στοιχεία γιὰ τοὺς καπεταναίους τῆς περιοχῆς, ἰδίως τοὺς
Λαζαίους καὶ τὸν Διαμαντὴ Νικολάου. Θὰ μπορούσαμε νά ποῦμε μάλιστα ὅτι ἡ μελέτη
αὐτὴ τοῦ κ. Χιονίδη θὰ ἀποτελέσῃ τὸν σκελετό, ὅπου οἱ μελλοντικές ἐρευνες θὰ προσθέ-
τουν τὴ συμβολή τους.

Ἀκόμη χαίρεται κανεὶς τὸν πλοῦτο τῆς λεπτομέρειας, τῆς βιβλιογραφίας καὶ τῶν πα-
ραπομπῶν, πού, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, ὅπως ἀναφέρθηκε, μποροῦν νά ἀποτελέσουν ἐρέ-
θισμα καὶ ἀφετηρία γιὰ παραπέρα ἐρευνα. Πάνω ἀπ' ὅλα φαίνεται καθαρὰ ἡ πλατεὶά ἐνη-
μέρωσιν τοῦ συγγραφέα πάνω στὴ νωότερη ἱστορία τῆς Μακεδονίας κι ἀκόμη ἡ μεγάλῃ
καὶ βαθειὰ ἀγάπη τοῦ γι' αὐτήν.

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΙΟΡΟΚΑΣ

Κωνσταντίνου Ἀ. π. Βακαλόπουλου, 'Ανέκδοτα ἱστορικά στοιχεία ἀνα-
φερόμενα στὴ Μακεδονία πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1821, Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακε-
δονικὴ Βιβλιοθήκη, ἄριθ. 46, Θεσσαλονίκη 1975, 80, σ. 101, εἰκ. 22 (ἐντός κειμένου).

"Ἄν καὶ ἔχουν γραφῇ ἀρκετὰ ἱστορικά ἔργα γιὰ τὴ Μακεδονία, ὥστόσο δὲν μπορεί νά
πῇ κανεὶς—καὶ ἴσως ποτὲ δὲν θὰ μπορέσῃ—πὺς ἐρευνήθηκαν ὅλες οἱ πτυχές τῆς ἱστορίας
τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τμήματος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Ἰδιαίτερα γιὰ τὴ νωότερη ἱστορία τῆς
Μακεδονίας, ἡ ἐρευνα συνεχῶς ἀποκαλύπτει στοιχεία, πού συμπληρῶνουν ὁλοένα τίς γνώ-
σεις μας. Ἔτσι τὸ ἔργο τῆς παρουσιάσεως ἀνέκδοτων πηγῶν ἐξακολουθεῖ νά εἶναι πάντα
καὶ ἀπαραίτητο καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον.

Στὰ παραπάνω πλαίσια, τῆς παρουσιάσεως δηλ. νέων στοιχείων γιὰ τὴν ἱστορία τῆς
Μακεδονίας, ἐντάσσεται καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ κ. Κ. Βακαλόπουλου. Ἀλλωστε, ὁ συγγρ.
ἀπὸ τίς πρῶτες κιόλας σειρές τοῦ βιβλίου του (σ. 8), διαγράφει καθαρὰ τοὺς στόχους του:
νά συγκεντρώσῃ δηλ. «τὰ ἀνέκδοτα στοιχεία, πού εἶναι διάσπαρτα σὲ διάφορα δικά μας
καὶ ξένα ἀρχεῖα καὶ τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴν ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης καὶ γενικότερα τῆς
Μακεδονίας κατὰ τὴν προεπαναστατικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ περίοδο, ἰδίως τοῦ 1818-1822».
Τοὺς στόχους αὐτοὺς ὁ κ. Β. τοὺς πετυχαίνει, χωρὶς ὅμως καὶ νά περιορίζεται, ὅπως θὰ
δοῦμε, στὰ χρονικά ὅρια πού θέτει τόσο στὸ παραπάνω ἀπόσπασμα ὅσο, ἂν καὶ λιγότερο
σαφῶς, καὶ στὸν τίτλο τῆς ἐργασίας του.

Τὸ βιβλίο εἶναι διαρθρωμένο βασικά σὲ δύο μέρη, στὰ ὁποῖα προτάσσεται σύντομη
Εἰσαγωγή (σ. 7-9). Στὴν εἰσαγωγή αὐτὴ κατ' ἀρχὴν ὑπογραμμίζεται ἡ σημασία τῆς ἐπανα-
στάσεως τοῦ 1821-1822 στὴ Μακεδονία καὶ ἐξαιρεται, ὀρθῶς, ὁ ρόλος, στὴν ἐπανάστασιν
αὐτὴ, τῆς ἀφυπνίσσεως τῶν «Ἑλλήνων τοῦ Βορρά», πού ἐπέφερε ἡ πνευματικὴ καὶ οἰκονο-
μικὴ ἀνάπτυξιν τῶν κατοίκων καί, κυρίως, ἡ δραστηριότητα τῶν ἀποδιδμῶν Μακεδόνων σὲ
διάφορες εὐρωπαϊκὲς χώρες. Ἐπειτα δηλώνεται ὁ σκοπὸς τῆς ἐργασίας καὶ παρουσιάζε-
ται τὸ χρησιμοποιοῦμενο ἀρχεῖακὸ ὕλικό, πού χαρακτηρίζεται, κάπως ἀπόλυτα, ὡς ἁμέ-
σες, τὰ ἑλληνικά ἔγγραφα, καὶ ἔμμεσες, τὰ ξένα, πηγές. Ἀκόμη δηλώνεται ἡ πρόθεσιν τοῦ
συγγρ. νά «προβῇ προσεχῶς σὲ μιὰ συστηματικὴ συνθετικὴ ἐξιστορήσιν τῶν γεγονότων
τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὴν Ἑπανάστασιν τοῦ 1821». Τέλος, ἀπονέ-
μονται οἱ δίκαιες εὐχαριστίες τῷ συγγρ. πρὸς ὅσους συνετέλεσαν στὴν πραγματοποίησιν
καὶ ἄρτια παρουσίασιν τῆς ἐργασίας του.

Τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἐργασίας (σ. 11-28) φέρει τὸν γενικὸ τίτλο «Ἅμεσες πηγές». Ἐδῶ

παρουσιάζονται δύο κώδικες της εκκλησίας του Ἁγίου Ἀθανασίου Θεσσαλονίκης, ἀφού πρῶτα παρατίθενται νέα στοιχεία γιὰ τὴν ἐκκλησία αὐτή, ἀντλημένα ἀπὸ τοὺς παραπάνω κώδικες. Τὰ στοιχεία αὐτὰ ὁ συγγρ. θεώρησε καλὸ νὰ τὰ ἐντάξῃ στὴν ἐργασία του, ἂν καὶ ἀπομακρύνονται χρονικὰ ἀπὸ τὰ ὅρια ποὺ ἔθεσε στὴν εἰσαγωγή. Ἐτσι ἐκδίδονται: α) ἀντίγραφο συνοδικῆς πράξεως τοῦ Μελετίου Θεσσαλονίκης τοῦ ἔτους 1672 (σ. 13-15) β) ἀντίγραφο συνοδικοῦ γράμματος τοῦ πατριάρχῃ Γαβριήλ Γ' τοῦ ἔτους 1703 (σ. 15-18) γ) ἀντίγραφο γράμματος τοῦ πατριάρχῃ Κωνσταντίου τοῦ ἔτους 1833 (σ. 20-21). Τὰ ἐκδιδόμενα ἔγγραφα, καθὼς καὶ ὅσα ἀναφέρονται ἀκόμη στίς σσ. 11-20 ἀφοροῦν κυρίως στὴ διένεξη μεταξὺ Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ Μονῆς Βλατάδων γιὰ τὴν κυριότητα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου. Στίς σσ. 22-34 παρουσιάζεται ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο κώδικες, ὁ ἀπλοῦς, ὁ ὁποῖος πολὺ σωστά χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν συγγρ. ὡς «μεταλλεῖο πληροφοριῶν γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως (Θεσσαλονίκης)». Ἀπὸ τὸν κώδικα αὐτὸ ἐκδίδονται δύο γράμματα τοῦ Γερασίμου Θεσσαλονίκης τῶν ἐτῶν 1794 καὶ 1796. Ἀπὸ τὰ γράμματα αὐτὰ τὸ δεύτερο (σ. 30-34), θὰ μπορούσε, νομίζω, καὶ νὰ παραλειφθῇ, γιατί ἀναφέρεται στὸ ἴδιο θέμα, στὸ ἴδιο πρόσωπο καὶ εἶναι, κατὰ τὴ φράση τοῦ συγγρ., «πανομιότυπο σχεδὸν πρὸς τὸ πρῶτο». Στίς ὑπόλοιπες σελίδες τοῦ πρώτου μέρους (σ. 34-48) παρουσιάζεται ὁ δεύτερος ἀπὸ τοὺς κώδικες, ὁ τιτλοφορημένος, οἱ πληροφορίες τοῦ ὁποίου, ὅπως πολὺ σωστά ἀξιολογοῦνται ἀπὸ τὸν συγγρ., ἔχουν γενικότερο ἐνδιαφέρον γιὰ ὅλη τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀκόμη, ὁ κ. Β. κατὰ τὴν ἐκτενὴ παρουσίαση τοῦ κώδικα αὐτοῦ, βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ συζητήσῃ διάφορα προβλήματα ποὺ ἀνακύπτουν (π.χ. σχέσεις ἐκκλησιῶν καὶ ἐνοριτῶν, ὁ θεσμὸς τοῦ ἐπιτρόπου τῆς φυλακῆς κ.λ.) χωρὶς καὶ νὰ παρασύρεται σὲ ἀπεραντολογίες, ὅπως συχνὰ συμβαίνει μὲ τὴν παρουσίαση κωδίκων μὲ πολυαριθμὲς καὶ ποικίλες πληροφορίες. Ἀπὸ τὸν τιτλοφορημένο κώδικα ἐκδίδονται ἡ ἀρχὴ (σ. 35-36), ποὺ ἀναφέρεται στὸν ἀνακαινισμό τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου μετὰ τὴν πυρκαϊὰ τοῦ 1817, καὶ ὁ «Πρόλογος» τοῦ Ἱ. Παπθωμά (σ. 41-48, γραμμένους τὴν 1.5.1890 σὲ πρόσθετα φύλλα), ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τοῦ κώδικα καὶ περιέχει «ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν σωτηρικὴ διοίκηση τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Θεσσαλονίκης, γιὰ τὶς ἐκκλησίες της, καθὼς καὶ γιὰ πολλὰς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν κατοίκων της». Νομίζουμε πὼς ἡ ἐκλογή τῶν ἐκδιδόμενων τμημάτων τοῦ κώδικα ἦταν ἐπιτυχής, ἂν ληφθῇ ὑπόψη ὁ σκοπὸς τῆς ἐργασίας, ποὺ εἶναι ἡ παρουσίαση τῶν στοιχείων.

Τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἐργασίας (σ. 49-96), μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Ἐμμεσες πηγές», ἀναφέρεται στίς προξενικὲς καὶ πρεσβευτικὲς ἐκθέσεις Ἀγγλίας (σ. 49-61) καὶ Ὁλλανδίας (σ. 61-96). Οἱ πρῶτες, οἱ ἀγγλικές, ἀπόκεινται στὰ ἀρχεῖα τοῦ Foreign Office· προέρχονται κυρίως ἀπὸ ἐκθέσεις τοῦ Βρετανοῦ πρεσβευτῆ στὴν Κωνσταντινούπολη Strangford καί, λιγότερο, ἀπὸ ἐκθέσεις τοῦ Βρετανοῦ προξένου στὴ Θεσσαλονικὴ Fr. Charnaud. Ἀπὸ αὐτὲς ἐκδίδονται ἐδῶ 19 ἀποσπάσματα, ποὺ καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα 10 Ἰουλίου 1821 μέχρι 19 Αὐγούστου 1822 καὶ ἀναφέρονται σὲ διάφορα γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ τὰ περίχωρά της, στὴν ἀντίσταση τῆς Κασσάνδρας καὶ τὶς τουρκικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον της, τὴν κατάληψη τῆς Συκιάς καὶ τὶς σφαγὲς ποὺ τὴν ἀκολούθησαν, τὸ κίνημα τοῦ Ὀλύμπου, τὶς τουρκικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆ Νάουσας καὶ τῆς Ράντιανης, καθὼς καὶ τὴ σύλληψη καὶ ἐκτέλεση ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοῦ ὑποπροξένου τῆς Δανίας Ἑμ. Κυριακοῦ. Οἱ δεύτερες, οἱ ὀλλανδικές, περιέχουν τὶς ἐκθέσεις τοῦ προξένου τῆς Ὁλλανδίας στὴ Θεσσαλονικὴ Mattatia Abram καὶ ἀπόκεινται στὰ ὀλλανδικὰ ἀρχεῖα Algemeen Rijksarchief. Οἱ ἐκθέσεις τοῦ Ὀλλανδοῦ προξένου, ἀναφερόμενες κυρίως στίς δυσκολίες ποὺ παρεμβάλλονταν ἀπὸ τὶς τουρκικὲς τελωνειακὲς ἀρχὲς στοὺς Εὐρωπαίους ἐμπόρους καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ προξένου αὐτοῦ νὰ ἄρῃ τὶς δυσκολίες, καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1821 μέχρι 17 Μαΐου 1822. Ἀπὸ τὶς πα-

ραπάνω ἐκθέσεις ὁ συγγρ. παραθέτει τὶς πιὸ σημαντικὰς εἰδήσεις ὅπως ἀναφέρονται στὰ ἔγγραφα, ἐνὼ ὅσες θεωρεῖ δευτερεύουσες τὶς ἀναφέρει περιλήπτικα. Τὰ ἀποσπάσματα καὶ οἱ περίληψεις, ἀριθμημένα ἀπὸ 1-35, καθιστοῦν προφανῆ τὴ σημασία τὸν ἐκθέσεων αὐτῶν ὡς πηγῆς, παρόλο ποὺ οἱ καθαρά ἱστορικὲς εἰδήσεις, ὅπως ὀρθά ἐπισημαίνεται, εἶναι περιορισμένες, ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου μήπως τὰ ἔγγραφα πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Βακαλόπουλου κλείνει μὲ τὸ Εὐρετήριο (σ. 99-101), στὸ ὁποῖο περιλαμβάνονται ὀνόματα προσώπων καὶ τόπων, καθὼς καὶ ὅροι ποὺ ἀναφέρονται σὲ ἐπαγγέλματα τῆς ἐποχῆς ποὺ ἐξετάζεται. Ἀκόμη, οἱ 22 εἰκόνες, κυρίως φωτογραφίες ἐγγράφων, καθιστοῦν σαφεῖς τὶς δυσχέρειες ποὺ συνάντησε ὁ συγγρ. καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπισε, ἀπὸ τὴ μιά, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη βοηθοῦν στὴν πληρέστερη κατανόηση τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἐνημέρωση τοῦ ἀναγνώστη.

Γενικά, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Κ. Βακαλόπουλου παρουσιάζει ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ γενικότερα τῆς Μακεδονίας, κυρίως κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821-1822. Ἡ δὴλωση τοῦ συγγρ. ὅτι τὰ στοιχεῖα αὐτά, μαζὶ καὶ μετὰ ἄλλα, θὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ μιὰ «συστηματικὴ συνθετικὴ ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821» δίδει μιὰ ἀπάντηση στὴν ἀπορία μας, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν κάπως πενιχρὴ ἐκμετάλλευσή τῶν πληροφοριῶν ποὺ εἶχε στὴ διάθεσή του. Ἐξ ἄλλου, ὁ βασικὸς στόχος τῆς ἐργασίας ἦταν ἡ συγκέντρωση καὶ παρουσίαση ἀνέκδοτου ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ἡ ἐργασία καταξιώνεται, παρόλο ποὺ ὁ συγγρ. δὲν σταμάτησε ἐκεῖ. Κυρίως ὁ κ. Β., μὲ τὴν ἐργασία του αὐτὴ, παρέχει πολὺτιμες πληροφορίες καὶ παρακινεῖ γιὰ τὴν περαιτέρω διερεύνηση τοῦ θέματος, πράγμα ποὺ ἀποτελεῖ, ἀσφαλῶς, εὐγενικὴ φιλοδοξία τοῦ κάθε ἐρευνητῆ.

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΙΟΡΟΚΑΣ

Β α σ ἰ λ η Δ η μ η τ ρ ι ἰ δ η, Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή (Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια), Θεσσαλονίκη 1973. Ἔκδοση Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη ἀρ. 39, Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. ιη' + 464 + ἓνας χάρτης + 12 πίνακες.

Μεταφράζοντας ὁ κ. Β. Δημητριάδης τὸ 5ο (σ. 553-563, 571-583) καὶ 8ο (σ. 170-188, 730-783) βιβλίον ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Τούρκου περιηγητῆ καὶ συγγραφέα Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή, ποὺ εἶναι γνωστὸ μὲ τὸν τίτλο Seyahatnâme («Ταξιδιωτικόν»), προσφέρει σημαντικότερες πληροφορίες, γιὰ τὴν Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα.

Ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας στὸν πρόλογό του, τὸ ἔργο χωρίζεται σὲ δύο μεγάλα τμήματα: τὴν εἰσαγωγή καὶ τὴ μετάφραση-σχόλια.

Ἡ εἰσαγωγή ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 κεφάλαια καὶ ἓνα ἐπίμετρο. Σ' αὐτὴ ἐξετάζονται κυρίως μερικὰ γενικότερα θέματα ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὸ σχετικὸ μὲ τὴ Μακεδονία κείμενο τοῦ Ἑβλιγιὰ.

Στὸ πρῶτο κεφάλαιον παρουσιάζεται ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή, παρ' ὅτι ἔχουν γραφῆ ἀρκετὲς μελέτες γιὰ τὸ ἴδιο θέμα. Ἡ ἐπανάληψη κρίνεται ἀναγκαίη γιὰ νὰ κατατοπιστῇ περισσότερο ὁ ἀναγνώστης στὴν κατοπινὴ μελέτη τῆς ἐργασίας, ἀφοῦ γνωρίση τὶς διαθέσεις καὶ τὴν ἀξιοπιστία τοῦ πολυταξιδεμένου Τούρκου περιηγητῆ συνολικὰ στὸ δεκάτομο ἔργο του.

Τὸ δεύτερο κεφάλαιον ἀναφέρεται στὰ χειρόγραφα τοῦ «Ταξιδιωτικοῦ» ποὺ σώζονται μέχρι σήμερα καθὼς καὶ στὶς ἐκδόσεις τους. Ἐπίσης ἀπαριθμοῦνται ὅλες οἱ ἑλληνικὲς μεταφράσεις τῶν τμημάτων τοῦ Seyahatnâme ποὺ ἀφοροῦν στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ὅπως τὴν